

Foto Richard Witte van den Bosch

Zoogdierverseniging in begeleidingscommissie
Dutch Wildlife Health Centre

Zoogdieren op spreekuur

Hoe gezond zijn de Nederlandse wilde dieren? Dat onderzoekt het onderzoekscentrum Dutch Wildlife Health Centre (DWHC). Deze informatie wordt gebruikt bij het beleid voor de volksgezondheid en de gezondheid van gedomesticeerde en in het wild levende dieren. Begin 2010 is de Zoogdierverseniging toegetreden tot de begeleidingscommissie, om zo mee te helpen de gezondheid van inheemse wilde zoogdieren, maar ook om die van de onderzoekers in het veld in de gaten houden.

Richard Witte, Andrea Gröne en Jasja Dekker

Iedereen die gek is op zijn huisdier komt in de situatie dat hij een bezoek brengt aan de dierenarts. Onze inheemse zoogdieren kunnen dit veelal niet en de vraag is hoe problematisch dit is. Over het alge-

meen blijven dierziekten uit ons zichtveld, doordat doodzieke dieren een stille plek opzoeken om dood te gaan. Alleen zodra grotere dieren in grotere aantallen doodgaan - denk aan de gewone zeehonden tij-

dens de epidemie in 2002 en de edelher-
ten in de Oostvaardersplassen gedurende
strengere winters - dan komt dit volop in de
krant te staan.

In Nederland werkten en werken verschil-

lende instituten aan aspecten van de gezondheid van wilde dieren, maar niet alle aspecten kwamen aan bod. Daarom was er behoefte aan een centraal punt waar men met vragen over de gezondheid van wilde dieren terecht kan. Dit centrale punt is het Dutch Wildlife Health Center (DWHC), een gezamenlijk initiatief van de Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht, het Instituut voor Virologie van het Erasmus Medisch Centrum Rotterdam en het Nederlands Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit (LNV).

Een begeleidingscommissie met daarin vertegenwoordigers van instellingen die zich bezighouden met de gezondheid van mens of dier en de natuur adviseert het DWHC. In januari zijn de Zoogdierverseniging en SOVON Vogelonderzoek Nederland toetreden tot de begeleidingscommissie van het DWHC. Door kennis en informatie uit te wisselen kunnen onze inheemse wilde zoogdieren en de zoogdieronderzoekers beter worden beschermd. Het DWHC adviseert ook over de opzet en coördinatie van programma's om de omvang en het verloop van ziekten en infecties bij in het wild levende dieren te onderzoeken en in de gaten te houden. Ook wordt het Ministerie van LNV op de hoogte gehouden over de status van ziekten bij wilde dieren.

Vleermuizen Zoogdieren kunnen de nodige bacteriën en virussen bij zich dragen. Zo zijn bij vleermuizen wereldwijd 66 virussoorten aangetroffen. De vleermuizen worden er zelf vaak niet ernstig ziek van maar onder deze virussen bevinden zich enkele voor mensen belangrijke ziekteverwekkers (zie ook Zoogdier 19-4: 20-23).

Vaak worden vleermuizen in één adem genoemd met hondsdolheid (rabiës). Het is echter een algemene misvatting dat de meeste vleermuizen deze ziekte hebben: een misvatting die de Zoogdierverseniging graag uit de wereld helpt. In werkelijkheid is bij slechts enkele soorten vleermuizen een hondsdolheidsvirus gevonden, het European Bat Lyssa Virus (EBLV) genoemd. Hoewel slechts een uiterst gering percentage vleermuizen besmet is met het virus, is het voor mensen zonder behandeling wel dodelijk. Kortom: als u een vleermuis vindt die zich laat oppakken, laat hem dan met rust! Bel een van de vleermuisklachtenafhandelaars, die weten precies hoe ze met een zieke vleermuis om moeten gaan, en zijn preventief gevaccineerd.

White Nose In Amerika komt sinds enige jaren het White Nose Syndroom (WNS) voor, een schimmel die er voor zorgt dat de neus van de vleermuis wit wordt.

Afgelopen winter zijn in diverse landen van Europa dieren met deze schimmel gevonden. Sterfte en de overige symptomen bleven gelukkig uit en het aantal dieren met schimmelverschijnselen was zeer beperkt. WNS kan echter wel een groot probleem worden voor het voortbestaan van onze vleermuizen, als WNS zich in Europa net zo ontwikkelt als in de Verenigde Staten. Daarom zijn in heel Europa vleermuisonderzoekers waakzaam: tellers van winterverblijven van vleermuizen zijn extra attent gemaakt op dit verschijnsel. Tijdens een bijeenkomst van vleermuiswerkers is een protocol van verzamelen en analyseren van monsters onderling afgestemd en er werd

een richtlijn opgesteld waarin wordt aangegeven hoe bij de vondst van WNS de verspreiding van de schimmel door mensen zo klein mogelijk gehouden kan worden. Daarnaast worden waarnemingen uitgewisseld.

Konijnencampagne In 2005 voerde de Zoogdierverseniging campagne voor het behoud van het konijn. Het leek in natuurterreinen slechter te gaan dan in intensief door mensen beheerde gebieden zoals stadsparken en industrieterreinen. Het Rabbit Haemorrhagic Disease (RHD) Virus was waarschijnlijk de belangrijkste oorzaak voor de achteruitgang van populaties overal in Nederland. Deze virusziekte veroorzaakt interne bloedingen. De meeste konijnen gaan ondergronds dood. Daardoor valt het voorkomen van deze ziekte weinig op: de beheerder merkt alleen dat er opeens veel minder konijnen zijn. Het is een belangrijke vraag waarom konijnenpopulaties in natuurterreinen daarvan meer te lijden hebben dan konijnenpopulaties in bijvoorbeeld stadsparken of industriegebieden.

In de periode 2006-2008 onderzocht de Zoogdierverseniging de verschillen in besmettingsgraad tussen populaties waarvan de aantalontwikkeling over de laatste jaren bekend is. Dit werd gedaan door bloedmonsters te verzamelen van door jagers geschoten konijnen op een aantal locaties in Nederland. Uit het onderzoek bleek RHD in Nederland heel algemeen voor te komen, terwijl zieke of dode dieren nog maar zelden worden gevonden. Intussen nemen de aantallen konijnen weer langzaam toe, wat erop duidt dat er resis-

Voor onderzoek aangeboden dode bunzing. Foto Jasja Dekker

Belgian Wildlife

Disease Society

In België is er een soortgelijke organisatie, de Belgian Wildlife Disease Society (BWDS). De variant op het Nederlandse DWHC onderzoekt eveneens ziekten bij wilde dieren en stimuleert en motiveert kennisuitwisseling en informatieoverdracht hierover. Naast het verzamelen en verspreiden van basisinformatie, houdt de BWDS buitengewone sterfte van Belgische wilde dieren in de gaten. Ook is de organisatie een vraagbaak voor iedereen over ziekten bij wilde dieren. Kijk voor meer informatie op:
<http://wildlife.var.fgov.be>

tentie aan het ontstaan is. De sterke achteruitgang van het konijn en het, naast myxomatose, algemeen voorkomen van RHD in Nederland was voldoende aanwijzing om het konijn op te nemen in het voorstel van de Rode Lijst Zoogdieren.

Gastheer muis In Nederland wordt bij mensen de diagnose hantavirusinfectie in toenemende mate gesteld. De ziekte lijkt in het algemeen op een vrij onschuldige griep: hoofdpijn, buikpijn, misselijkheid, koorts en spierpijn zijn de belangrijkste verschijnselen. De ziekte gaat meestal vanzelf weer over. Echter wanneer zich complicaties voordoen, kunnen bloedingen en nierfalen ontstaan. Elk hantavirus heeft een eigen knaagdiersoort als gastheer. Daardoor verschilt ook het verspreidingsgebied van de verschillende hantavirussen. Het virus, dat geen ziekteverschijnselen bij de knaagdieren zelf veroorzaakt, wordt uitgescheiden via het speeksel, de urine en de ontlasting. Daar waar knaagdieren wonen, zal het virus in de omgeving terecht komen. In ingedroogde urine, speeksel en

keutels kan het virus nog ongeveer twee weken in leven blijven. Mensen besmetten zich met name door het inademen van besmette stofdeeltjes of door opwarrelend stof. Ook via bijtendonken kan het virus de mens besmetten. Medewerkers en vrijwilligers van de Zoogdierverseniging die muizen inventariseren (met inloopvallen) lopen dus een verhoogd risico om met het hantavirus geïnfected te raken. Reden voor de Zoogdierverseniging om samen met het RIVM te onderzoeken waar en in welke mate het virus in Nederland voorkomt.

Vos De vossenlintworm is een kleine lintworm die vooral bij vossen voorkomt. De vossenlintworm kan bij mensen een ernstige ziekte van de lever veroorzaken. In Nederland komt ziekte door de vossenlintworm bij mensen echter zeer zelden voor. Toch wordt hier uitgebreid onderzoek naar gedaan door het RIVM. De begeleidingscommissie van het DWHC kan het RIVM wijzen op het belang van het afwegen van nut en noodzaak van dit onderzoek. Een andere ziekte die vossen bij zich kunnen

dragen is rabiës (hondsdoelheid). Dit is echter bij de vos in het westen en midden van Europa nagenoeg uitgebannen.

Q-koorts Q-koorts is een infectieziekte die van dieren kan overgaan op mensen, een zoonose. In Nederland worden besmette melkgeiten en melkschapen als de bron van de ziekte bij mensen gezien. Deze ziekte krijgt momenteel veel mediaaandacht en de stap van geit naar ree is snel gemaakt. In Nederland is nog geen onderzoek afgerond naar de aanwezigheid van deze bacterie bij inheemse zoogdieren, maar elders in Europa is de bacterie niet alleen aangetroffen bij de ree en het edelhert maar ook bij de bruine rat en de haas. Onderzoek naar de aanwezigheid van Q-koorts bij reeën kan meer informatie over de besmetting opleveren. In 2009 was het aantal aanrijdingen met reeën binnen de provincie Utrecht opvallend groter dan in voorgaande jaren. Het DWHC werkt mee aan een onderzoeksproject om te achterhalen of de gezondheid van aangereden reeën van invloed is geweest op de kans op

Konijn in zak, gevangen voor onderzoek naar virussen. Foto Jasja Dekker

Grijze zeehonden. Foto Richard Witte van den Bosch

aanrijding. Hiervoor worden zo'n zeventig aangereden reeën onderzocht.

Lyme Diverse medewerkers en leden van de Zoogdierverseniging hebben of hadden een besmetting met de ziekte van Lyme: een bacteriële infectieziekte. Veel kleine zoogdieren zoals muizen, ratten, egels, vleermuizen maar ook reeën, dragen de Lyme-bacterie bij zich zonder er zelf altijd ziek van te worden. Ze kunnen de bacterie niet zelf op mensen overdragen (ook niet via bijten), maar teken, muggen, vlooien of mijten die bloed zuigen op geïnfecteerde dieren krijgen de bacterie met het dierenbloed mee naar binnen. Wanneer een teek later bloed zuigt op mensen, heeft de bacterie de gelegenheid om uit de teek naar de mens toe te gaan als de teek langer dan 24 uur vastzit.

Zeehondenvirus In 1988 en 2002 verspreidde een zeehondenvirus vanuit Denemarken zich snel en binnen een maand werden ook in de Nederlandse Waddenzee zieke en dode zeehonden gevonden. Zestig procent van de populatie stierf. De in 1988 gedecimeerde zeehondenpopulatie heeft sindsdien een ongekeerde groei vertoond,

iets wat ten tijde van de eerste uitbraak natuurlijk niet werd verwacht. Volgens populatiemodellen mag een dergelijke uitbraak echter niet vaker dan eens in de veertien jaar plaatsvinden, anders komt de populatie in gevaar. Tijdig signaleren van een mogelijke uitbraak is zeer belangrijk. Bij een nieuwe uitbraak zal het DWHC benaderd worden over hoe te handelen.

Vinger aan de pols Door systematisch gegevens te verzamelen over dood gevonden zoogdieren kan het DWHC een beeld krijgen van belangrijke doodsoorzaken onder wilde dieren. Ook levert het belangrijke informatie op over patronen van sterfte in een bepaalde periode of in een specifiek gebied. Het is belangrijk de achtergrondsterfte goed in kaart te brengen, zodat we weten wanneer er iets ongevoons gebeurt. Op die manier kan dit monitoringsysteem gaan fungeren als een waarschuwingssysteem voor plotseling verhoogde sterfte bij bepaalde soorten of in een bepaalde regio. Als er zich buitengewone sterfte voordoet onder in het wild levende dieren, zoals bij de zeehonden, zal het DWHC pathologisch onderzoek verrichten om mogelijke doodsoorzaken vast

te stellen (zogenaamd incidentenonderzoek) Zo nodig volgt een specialistisch vervolgonderzoek.

Doe ook mee Het DWHC is sterk afhankelijk van de medewerking van tal van professionals en vrijwilligers die hun kwaliteiten willen inzetten voor een gezond samenleven van mens en dier. Vrijwilligers kunnen informatie, karkassen of monsters inzenden in het kader van onderzoek naar buitengewone en onverklaarbare ziekte en sterfte bij onze inheemse zoogdieren. De meeste informatie wordt verkregen als dieren zo snel mogelijk kunnen worden onderzocht. Dus als je een dood zoogdier aantreft, neem dan contact op met het DWHC via het telefoonnummer 030-2537925, of dwhc@uu.nl. Of, in geval van vondsten van boomarter of Amerikaanse nerts, met de Zoogdierverseniging. Ga voor meer informatie naar www.dwhc.nl

Richard Witte en Jasja Dekker werken bij de Zoogdierverseniging, Andrea Gröne is directeur van het DWHC, jasja.dekker@zoogdierverseniging.nl